

Lidia Białoń

"Źródła i mechanizmy powstawania ekoinnowacji w przedsiębiorstwach dostawcach technologii środowiskowych", Magdalena Marczevska, Warszawa 2016 : [recenzja]

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 1 (19), 69-71

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O książce: Magdalena Marczevska, „Źródła i mechanizmy powstawania ekoinnowacji w przedsiębiorstwach dostawcach technologii środowiskowych”, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016.

Realizacja zrównoważonego rozwoju wymaga między innymi intensyfikacji działań w zakresie powstawania i wdrażania ekoinnowacji. Tej problematyce poświęcona jest publikacja Magdaleny Marczevskiej pt. „Źródła i mechanizmy powstawania ekoinnowacji w przedsiębiorstwach dostawcach technologii środowiskowych” (DIFIN, 2016). Autorka w swojej pracy skupiła się głównie na dość wąskim zagadnieniu ekoinnowacji, powstających w przedsiębiorstwach dostawcach technologii środowiskowych. Do technologii środowiskowych zaliczyła te, które powodują zmiany używanych substancji i materiałów, lepszą kontrolę procesów z uwzględnieniem ich wydajności i wpływu na środowisko, zmiany używanego sprzętu, ponowne użycie lub przetwarzanie materiałów, wykorzystanie odpadów z produkcji, zasadniczą zmianę technologii oraz zmianę cech produktu. Wymienione technologie to tzw. technologie „końca rury” oraz technologie czyste. Autorka zwróciła też uwagę na fakt, że zarządzanie technologiami środowiskowymi wymaga podejścia interdyscyplinarnego, które łączy dorobek szeroko pojętych nauk o zarządzaniu w tym zarządzanie strategiczne. Szczególne znaczenie ma tu współpraca przedsiębiorstw wytwórczych z instytucjami sfery nauki. Szczegółowo analizuje źródła i mechanizmy powstawania ekoinnowacji we wspomnianych przedsiębiorstwach w kontekście zarządzania rozwojem produktu.

Poświęciła także pewną uwagę zagadnieniom ogólniejszym. W przystępny i wyrazisty sposób przedstawiła nie tylko istotę technologii środowiskowych, ale też i miejsce innowacyjności i ekoinnowacyjności w dorobku nauk o zarządzaniu. Podkreśla, że ekoinnowacje są podgrupą innowacji uniwersalnych. Interesującą i godną omówienia wydaje się propozycja by na ekoinnowacje spojrzeć z punktu widzenia pełnienia przez nie roli rynkowej.

Autorka wyróżnia tu pięć typów ekoinnowacji, a mianowicie (s. 50):

- ekoinnowacje rozszerzające – odnoszące się do produktów i usług, przyczyniające się do poprawy postawy ekologicznej użytkowników;
- ekoinnowacje zintegrowane – proekologiczne technologie lub produkty, które w połączeniu z innowacyjnym rozwiązaniem sprawiają, że proces produkcji innowacji lub produkt końcowy jest bardziej ekologiczny niż alternatywne rozwiązania;
- alternatywne ekoinnowacje – radykalne innowacje ekologiczne, których zastosowanie pozwala na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska przez dostępne na rynku produkty;
- innowacje makroorganizacyjne – należy je rozumieć jako innowacyjne struktury wpływające na powstanie nowych ekologicznych rozwiązań w zakresie sposobów organizacji społeczeństwa;
- ekoinnowacje ogólnego zastosowania – innowacje technologiczne, które stanowią podstawę innych innowacji ważnych z punktu widzenia gospodarki.

W prezentowanej publikacji autorka przyjęła definicję ekoinnowacji, zgodnie z którą „są to nowe dla organizacji produkty, metody produkcji, procedury eksploatacji zasobów, sposoby świadczenia usług oraz metody zarządzania, które w całym cyklu życia zapewniają mniejsze ryzyko środowiskowe, mniejszą emisję zanieczyszczeń, zużywają mniej surowców oraz powodują mniej szkodliwe dla środowiska skutki niż alternatywne rozwiązania” (s. 41). Krótko mówiąc, wystarczającym kryterium odróżniającym ekoinnowacje od innych typów innowacji jest stwierdzenie, że w wyniku ich wdrożenia obciążenie naturalnego środowiska jest mniejsze niż w wypadku stosowania alternatywnych rozwiązań. Autorka równie

trafnie zauważa, że istnieje luka definicyjna w zakresie wiedzy o ekoinnowacjach, a to powinno zachęcić badaczy do dalszych analiz tej problematyki. Wyniki badań Autorki wskazały, iż istnieje brak zrozumienia, czym w gruncie rzeczy jest ekoinnowacja. Jeden z respondentów określił ją jako „fajny slogan” (s.122). Nie ma natomiast w omawianej pracy wyraźnych odniesień do skali oddziaływania ekoinnowacji i ich skutków – skali kraju, regionu a może globu? Ta interesująca problematyka wymagałaby naturalnie bardzo dużego zespołu badawczego. Nie wspomniano tuż też o potrzebie włączenia ekomarketingu do zarządzania we wspomnianym zakresie – zarządzanie ekoproduktem, co mogłoby być zarówno inspiracją jak i źródłem powstawania ekoinnowacji.

Prezentację teoretycznych koncepcji źródeł innowacji w przedsiębiorstwach dostawców technologii środowiskowych oparła na literaturze zagranicznej i polskiej oraz na wynikach przeprowadzonych przez siebie badań w 40 przedsiębiorstwach omawianego rodzaju, porównując je ze zbiorem przedsiębiorstw laureatów trzech edycji projektu *GreenEvo – Akcelerator Zielonych Technologii*, przeprowadzonego przez Ministerstwo Środowiska.

Celem podjętych przez autorkę i opisywanych w publikacji badań źródeł i mechanizmów powstawania ekoinnowacji we wspomnianych wyżej przedsiębiorstwach, było: „wyjaśnienie znaczenia czynników, które wpływają na powstanie i realizację ekoinnowacyjnych produktów w przedsiębiorstwach dostawców technologii środowiskowych” (s. 12). Realizując tak sformułowany cel, autorka wykorzystwała trzy metody badawcze: krytyczną analizę literatury przedmiotu, metodę jakościową – wywiad pogłębiony, metodę wielokrotnego studium przypadku.

Przyjęła kilka hipotez badawczych. Pierwsza: kluczowe znaczenie dla powstawania ekoinnowacji produktowych w przedsiębiorstwach, dostawcach technologii środowiskowych ma poziom świadomości innowacyjności w zakresie ekologii, reprezentowany przez osoby zarządzające przedsiębiorstwami oraz informacje i inspiracje pochodzące od klientów i konkurentów. Przedstawione dwie kategorie zależności są ze sobą powiązane. Powstawanie innowacji w odpowiedzi na potrzeby rynku, jest możliwe tylko wówczas, gdy zaistnieje chęć ze strony przedsiębiorstwa by je zaspokoić i to odnosząc je do poszczególnych segmentów rynku. Ponadto, powstawaniu ekoinnowacji w omawianych firmach sprzyja wyciąganie wniosków z dotychczasowych, ewentualnych błędów własnych i konkurencji, dobre rozpoznanie systemu regulacyjnego w skali lokalnej i w skali globalnej. Warto podkreślić, że system regulacji, jako źródło ekoinnowacji wymienianych przez uczestników badań, znalazło się na

końcu listy rankingowej. Fakt ten autorka tłumaczy tym, że regulacje stanowią uzupełnienie innych źródeł.

Nawiązując do zagadnienia źródeł, autorka sformułowała hipotezę dalszą – katalog źródeł innowacji produktowych, tworzonych przez firmy dostawców technologii środowiskowych nie jest tożsamy z wyróżnianymi w literaturze przedmiotu źródłami innowacji. Analiza zagadnienia, przeprowadzona przez autorkę wykazała, iż można zidentyfikować źródła ekoinnowacji produktowych w odniesieniu do specyfiki tego rodzaju firm. Klasyfikując omawiane źródła, należy brać pod uwagę charakter poszczególnych przedsiębiorstw, ich rodzaj działalności, np. przedsiębiorstwa produkujące ekosyntetyki, poliuretany itp. lub zajmujące się recyklingiem.

Następne założenie to konstatacja – przeważająca część ekoinnowacji o charakterze produktowym w przedsiębiorstwach dostawców technologii środowiskowych można uznać za innowacje inkrementalne, czyli usprawniające, ulepszające stan istniejący. Badania to potwierdziły. Innowacje przełomowe w ogóle powstają bardzo rzadko, bywa, że raz na wiele lat. Także omawiane firmy bazują na produktach, które wcześniej opracowały, doskonaląc je.

Kolejne założenie autorki – mechanizm powstawania ekoinnowacji produktowych w firmach dostawców technologii środowiskowych można opisać przy pomocy modelu procesu innowacyjnego sprzężonego. Hipoteza ta została potwierdzona w badaniach porównawczych przedsiębiorstw polskich i włoskich. Wynika z nich, że firmy – dostawcy komponentów produktów, przykładają większą wagę do konkurentów, natomiast przedsiębiorstwa – dostawcy wyrobów końcowych w większym stopniu bazują na wiedzy i doświadczeniu kadry kierowniczej. Jest to niewątpliwie cenne spostrzeżenie z punktu widzenia programowania struktury produkcji kolejnych ekoinnowacji.

Badania ujawniły także, iż ważnym problemem jest współpraca różnych firm w tworzeniu nowych rozwiązań oraz ich współpraca ze środowiskiem naukowym. Wynik badań jest zgodny z dotychczasowymi ustaleniami wielu innych naukowców. Autorka podkreśliła także, że firmy powinny prowadzić analizy potrzeb odbiorców aby lepiej dostosować swoją produkcję do ich oczekiwań. Teza ta jednak jest moim zdaniem słuszna tylko w pewnym stopniu, gdyż firmy powinny w ramach ekoinnowacji projektować swą działalność przede wszystkim z punktu widzenia pozytywnego wpływu na środowisko. Wzorując się na działalności włoskich przedsiębiorstw dostawców technologii środowiskowych, polskie przed-

siębiorstwa mogłyby podejmować współpracę w ramach zrzeszeń i stowarzyszeń branżowych, co ułatwiłoby większy dostęp do informacji czy też wymianę doświadczeń a także do tworzenia polityki w zakresie regulacji i polityki z punktu widzenia korzyści środowiskowych.

Praca Pani Magdaleny Marczewskiej, mimo iż dotyczy wąskiego kręgu zainteresowanych, wzbogaca wiedzę z zakresu istoty ekoinnowacji, źródeł oraz mechanizmów ich powstawania, która jest w Polsce dość skromna. Brak jest również badań w tym zakresie. Na szczególną uwagę zasługuje metoda badawcza. Jest ona godna polecenia innym badaczom jako wzór do naśladowania np. w przygotowywaniu prac naukowych. Jej elementy

można również wykorzystać na różnych poziomach zarządzania różnymi firmami, w sytuacji intensyfikacji ich działań proekoinnowacyjnych. Przy coraz znaczniejszej presji ze strony polityki publicznej na stosowanie rozwiązań ekologicznych, zaprezentowane przez autorkę ustalenia mają ważne znaczenie dla dalszych kierunków rozwoju zarządzania nie tylko technologiami środowiskowymi. Powinny być też szeroko wykorzystywane w procesie dydaktycznym, głównie na kierunkach menedżerskich szkół wyższych.

prof. zw. dr hab. Lidia Białoń